

ANTE GLAVIČIĆ

**IZVADCI IZ ZAPISNIKA GRADSKOG ZASTUPSTVA
SLOBODNOGA KRALJEVSKOG GRADA SENJA¹
od 21. siječnja do 18. prosinca 1872.
od I. do LVI. sjednice**

Ante Glavičić
Gradski muzej Senj
HR 51270 Senj

UDK: 930.25(497.5 Senj)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1994-05-10

U ovom članku upoznajemo se s prvim zapisnicima senjskoga Gradskog zastupstva iz godine 1872. Oni imaju osobitu dokumentacijsku vrijednost jer nam predočuju prve dane ustroja i administrativno-upravne organizacije grada Senja godine 1872. Kroz zapisnik upoznajemo mnoge osobe koje pripadaju različitim staležima, ali su sve bile značajne za onodobni Senj, doznajemo načln njihova razmišljanja, vođenja gospodarstva i komunalnog razvitka, obilježja prosvjete i kulture, jednom riječju, ti su zapisnici slika razvitka ukupnoga društvenog i gospodarskog života u Senju prije 122 godine.

Autor članka iznio je samo značajnije detalje koji su mu se činili zanimljivima i koji osvjetljaju neke zanimljive ličnosti onoga doba, a izlaganje je na pojedinim mjestima popraćeno potrebnim bilješkama.

¹ Original zapisnika sjednica zastupnika slobodnog grada i luke Senj sadrži evidentirano 57 sjednica, počev od 21. siječnja (I.) do 18. prosinca (LVII.), koje sadrže osnove dnevnog reda sjednica te ovjerovitelje sjednica. Kako je već poznato stara i sva pismohrana grada Senja uništena je pri bombardiranju Senja 7. i 8. listopada 1943. Ne znamo kako je ovaj zapisnik došao u privatni posjed obitelji Dragice Pekić, koja ga je (ocjenjujući njegovu vrijednost) poklonila pismohrani Gradskog muzeja 13. listopada 1976. Budući da se u zapisniku nalazi dosta zanimljivih podataka, iz njega smo izvadili značajnije sadržaje, koje smo popratili bilješkama. Iz zapisnika saznajemo za neke znamenite građane te upoznajemo komunalnu i društvenu problematiku grada Senja, koji je prelazio iz krajiške uprave pod ingerenciju Hrvatskog sabora.

Od 1454. do 1469. u više prilika Turci prodiru preko Like sve do Senja, Ledenica i Vinodola na posjede knezova Frankopana, koji nemaju snage oduprijeti se turskim opasnostima. U tim prilikama Venecija pokazuje naklonost da im pruži vojnu i financijsku pomoć, nadajući se tako da će i te krajeve podvrći svojoj vlasti.

Mletačke težnje prozreo je hrvatsko-ugarski kralj Matija Korvin, koji 1469. u Hrvatsku šalje vojsku na čelu s kapetanom Blažom Podmanickim, koji zaposjeda Senj. Da bi uspješnije obranio od Turaka (ali i od Venecije) ove teritorije i posebno Senj (najvažniji grad i luku Kraljevine), on osniva novu vojnu, političku, administrativnu i gospodarsku organizaciju, Senjsku kapetaniju, u koju ulaze Senj, Ledenice, Novi Vinodolski, Stari grad Senjski, Jablanac, Karlobag, Brinje, Brlog, Otočac i Prozor s okolnim utverdama. Malo kasnije radi uspješne obrane protiv Turaka izgrađena je tvrđava - grad Karlovac, koji oko 1578. postaje središte Vojne krajine pod koju dolazi Senjska kapetanija. U takvom vojnom administrativnom statusu ostaje Senj sa svojim zaleđem sve do 2. travnja 1872. Senj s kotarom postaje slobodan kraljevski grad i vraćen je pod vlast Hrvatskog sabora, ali kakve koristi od lijepoga slobodarskog naslova kada je zlatno doba senjskog gospodarstva i pomorstva upravo minulo.

Treba napomenuti da je arhiv grada Senja i kotara posve stradao za vrijeme njemačkog bombradiranja Senja 1943., kada je srušena i posve izgorjela zgrada Gradskog poglavarstva na Maloj placi. Stoga ova knjiga prvih zapisnika iz 1872. ima osobitu dokumentacijsku vrijednost, jer nas upoznaje s prvim danima ustroja i administrativno-upravne organizacije grada Senja 1872. Kroz zapisnik upoznajemo mnoge, za ono vrijeme različite staleški ali danas značajne osobe u Senju, način njihova razmišljanja, vođenja gospodarstva i komunalnog razvitka i svega ostalog društvenog, prosvjetnog, socijalnog i gospodarskog života Senja prije 122 godine.²

Iz dijela zapisnika izdvojeni su samo značajniji detalji i ličnosti koje su nam se činile zanimljivima, a izlaganje smo povremeno popratili potrebnim bilješkama.

² Do sada je podosta napisano o težnjama Senjana, ali i stanovnika okolice, da se grad Senj, a time i okolica, poveže s unutrašnjošću Hrvatske boljim cestovnim i parobrodarskim vezama s Rijekom, Zadrom, pa i željeznicom s Karlovcem, Zagrebom. Najvažnija literatura o tome nalazi se u znanstvenim radovima koji su objavljeni u *Senjskim zbornicima*, a koje su napisali sveučilišni profesor ing. Stjepan Savitz Nossan, Ceste Karlovac - Senj od najstarijih vremena do sredine XIX. stoljeća, *Senjski zbornik*, 4, 1970., str. 127.-168.; dr. Radojica F. Barbalić, Brodarstvo u Senju i Podgorju kroz prošlost, *Senjski zbornik*, 4, 1970., str. 5.-33.; dr. Veljko Rogić, Položaj Senja i gravitacija, *Senjski zbornik*, 1, 1965., str. 7.-21., te dr. Ivan Krajač, *Senj, zaleđe i otočje*, Zagreb, 1940., str. 3.-15.

Štovani zastupnici slobodnog grada Senja i slobodne senjske luke! Čestita gospodo! Srdačnom radošću i najiskrenijim oduševljenjem čast imam pozdraviti Vas, štovana gospodo, danas kao prve zastupnike slobodnog i u dogodoščini toli znamenitog grada Senja.

Njegovo ces. i kralj. apostolsko veličanstvo, naš premilostivi cesar i kralj Franjo Josip I. blagoizvoli uvažiti vašu, štovana gospodo, i praotacah Vaših nepokolebivu vjernost i dužnu najiskreniju odanost napram osobi njegovoj i njegovoj kući, ispunio premilostivi cesar i kralj pravedne vaše želje priznao on vaše pravice, a ja presretnim se smatram što mi u dio pala ta riedka čast da budem ovršiteljem premilostivih naredbah po njegovom Veličanstvu izdanih u smieslu kojih ja kao kraljevske vlade povjerenik Vas, štovana gospodo, kao gradske zastupnike ustanovljujem. Grad Senj već danas sjajno dokazao da stanovnici njegovi kadri su sami sebe upravljati jer izabra za svoje zastupnike takove muževe koji do sele odlikovaše se oduševljenjem za pravo i za zakonitu slobodu. Ovaj čas koji će sjati u dogodoščini senjskoj budi Vam, gospodo štovana, sretan, nek bude u njemu kao nedvojim klica presretna Vaše budućnosti. -Gospodo! dužnim se smatram upoživiti Vas i na Visoku našu Vladu koja znala ocijeniti Vaše želje i u buduće će poduprijeti uvijek Vaša poduzetja i promicati blagostanje Vašega grada.

U Vaših sada, gospodo, rukah leži da se muževno starate, za promicati blagostanje grada Senja - budite oduševljeni pravim patriotskim duhom položite temelj koji će dobrim plodom uroditi da tako potomstvo Vaše harnim srcem spomenuti se bude svojih otacah.

Neka bog uzdrži i brani njegovo Carsko i Kraljevsko Veličanstvo!

Živio "Grad Senj"!

W: pl. Zamboni³ vr: kr: vladin povjerenik

U Senju 21. siječnja 1872.

I. zapisnik

Gradsko zastupstvo slobodnog kraljevskog grada Senja sasta⁴ se na gore ubilježenom danu poklam položi zavjeru u ruke vladinog povjerenika gospd: pl:

³ Vilim pl. Zamboni, koji se predstavlja kao kraljevske vlade povjerenik, nazočan je pri konstituiranju gradske uprave netom proglašenoga grada Senja.

⁴ Najstarija poznata nam zgrada gradskog poglavarstva grada Senja nedvojbeno je lođza "Kampusija" smještena na starom trgu, danas zvanom Mala placa. Prema istraživanjima lođza je ranogotička građevina iz kraja 13. i početka 14. st., sačuvana u svom izvornom obliku. Druga zgrada, senjska vijećnica, mogla se nalaziti negdje na Velikoj placi, nasuprot Kaštelu. Treća zgrada mislim da se nalazila na krajnjoj sjeverozapadnoj strani trga Mala placa, negdje na mjestu današnje zgrade Senjske gimnazije - "starog magistrata", koji se tu nalazio do 7. listopada 1943., a u kojem su se čuvale gradske pismohrane i neke druge insignije. Na Valvasorovoj veduti iz 1687., u visini I. kata vide se tri reda velikih prozora (bifore) i bočno još jedan prozor. Možda je to "stari magistrat".

Zambonia pod predsjedništvom najstarijeg člana pomenutog gradskog veća - gospd: Gjuro pl: Domazetović⁵ da izabere po zakonu gradskog načelnika i njegovog zamjenika - gospd: predsjednik Gjuro pl: Domazetović predloži da se očitom aklamacijom izabere za načelnika gospodina pl: Jovanović⁶ - a tomu se protivi gospd: odvjetnik B. Panković te zahtijevaše da se glasuje izbornim čeduljam, većina prista na izbor aklamacijom, dakle bi gospodin plemić Jovanović sa 15. glasova izabrat dočim gospd: Panković i Jerman Barac uzdržaše se glasovanja a jedan vijećnik bi radi bolesti odsutan. Kod izbora zamjenika predloži gospd: predsjednik Gjuro pl: Domazetović da je on za načelnika predlog učinio neka bi za zamjenika koji drugi od članovah veća predlog učinio.

Na to učini gospodin Josip Akurti⁷ predlog da se za načelnikovog zamjenika izabere gospodin Jerman Baracz, taj predlog gospodina Akurtia bi jednoglasno prihvatjen i gospodin Jerman Barac za načelnikovog zamjenika izabrat.

Zapisnik bi pročitani i odobren.

Carina

B. Maškarić

Perovodja
Ivan Krajac⁸

koji se spominje oko 1872. i koji je u cijelosti preuređen pri izgradnji škole. U tom je navodno magistratu, negdje oko ulaza, u prizemlju stajao uklesani natpis "Krepost, marljivost i istina". U to vrijeme rata, a pri bombardiranju Senja 1943. "stari magistrat" je porušen, a sav inventar i pismohrana uništeni. Ta je zgrada 1825. stradala od požara, pa je tada ili kasnije obnovljena kojom su prilikom nestale sve vanjske spomeničke karakteristike. Isto tako, pri adaptaciji ove zgrade i izgradnji pučke škole porušene su neke zgrade pa je tako nestao "stari magistrat".

⁵ Domazetovići su veoma stara i poznata senjska uskočka obitelj koja je došla u Senj oko 1463. bježeći iz Bosne pred Turcima. Domazetovići su staro hrvatsko-bosansko plemstvo. Istakli su se kao uskočki vojvode i harambaše osobito u borbama s Turcima ali i Mlečanima, te u tijeku 17. i 18. st. kao brodovlasnici i trgovci, pa su mogli oko 1740. na Staroj cesti u predjelu Sv. Ambroza izgraditi veliku jednokatnicu. Godine 1949. umro je Fran Domazetović, posljednji član ove slavne uskočke obitelji. Pokopan je u Senju, na groblju sv. Vida. O obitelji Domazetović vidi: Anđelko Mijatović, *Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti*, Zagreb, 1983., str. 119.-120.

⁶ Josip pl. Jovanović prvi je poznati nam načelnik grada Senja otkako je grad s kotarom proglašen slobodnim i stavljen pod vlast Hrvatskog sabora i bana. Pokopan je na groblju sv. Vida, uz ulaz s lijeve strane.

⁷ Josip Acurti član je novoustrojenog gradskog vijeća grada Senja. Pripada staroj uglednoj senjskoj obitelji, za koju je pok. senjski ljekarnik Dominis tvrdio da su više stoljeća držali i vodili senjsku ljekarnu. Inače o obitelji Acurti ima podosta vijesti u knjizi *Znameniti Hrvati i u Hrvatskom biografskom leksikonu*, br. I, Zagreb, 1983., str. 8.-10.

⁸ Obitelj Krajač prema tradiciji i podacima potječe iz Vinodola. Jedan član loze neki Tomo je prvi koji je doselio u Senj gdje se okučio i oženio. Njegov sin Ivan III. (rodio se oko 1816., a umro 1885.) član je gradske uprave, u kojoj veoma aktivno sudjeluje. Od Ivanovih potomaka posebno su se istakli Ladislav, dr. Ivan (Žan) i dr. Julius, advokat senjski. Postoji rodoslovlje obitelji Krajač koje sam sastavio s uvaženim prijateljem pok. Juricom Krajačem, a bit će objavljeno u narednom *Senjskom zborniku*.

Oglas!

Prepis (dospjelog brzojava iz Zagreba)

Za ugodno znanje častim se priobćiti štovanim građanima senjskim da cesk: i kralj: povjerenik za ukinuće vojne granice zastupstvu izbor načelnika grada Senja u osobi p: n: gospodina Josipa pl: Jovanovića i njegovog zamjenika gospodina Jermana Baracz-a.

Cesarski kraljevski vladin povjerenik slobodnog grada Senja i Senjske luke.

U Senju dne 21. siječnja 1872.

Zamboni vr:

U Senju dne 22. siječnja 1872.

II. zapisnik

Govori da je Zamboni sazvaio vijeće slobodnog i kraljevskog grada Senja u vezi s brzojavom⁹ potvrđenog izbora načelnika.

U Senju dne 23. siječnja 1872.

III. zapisnik

Gospodin načelnik Josip pl: Jovanović otvara sjednicu vijeća slobodnog kraljevskog grada u vezi ustrojstva uprave grada i izbora činovnika te ustrojstva tri odbora

U Senju dne 26. siječnja 1872.

IV. zapisnik

Sastalo se gradsko vijeće koje utvrđuje broj činovnika Magistrata 5 činovnika, 2 liječnika, 1 primalja, 1 straž. meštar, 1 nadpandur, 8 pandura i 1 podvornik. Utvrđuju se visine plaća odmah da se raspiše natječaj u novinama "Obzoru", dalmatinskom "Narodnom listu" te "Agramerici".

U Senju dne 30. siječnja 1872.

V. zapisnik

Sjednicu vijeća ... otvara načelnik Jovanović traži da se riješi:

- hoće li se primiti nekog činovnika iz bivše vojne uprave, zaključak "Veće se izrazi jednoglasno da ne prima nikakvog"
- hoće li se gradski dohoci u zakup dati - ne

⁹ Za sada nismo mogli ustanoviti kada je grad Senj dobio brzojav i vezu s Karlovcem, Zagrebom. Svakako je to bilo prije 1872. Prema informacijama profesora P. Tijana (pismo od 15. veljače 1994.) tada osnovani brzojavni ured tzv. "Stara pošta", u Senju nalazio se u prizemlju kuće (o. Vollprecht) na križanju Preradovićeve ulice i Široke kuntrade, odakle je 1910. poštanski ured preselio u kuću Mladineo s gornje strane Velikih vrata do gradskog bedema. Kuća je srušena za vrijeme njemačkog bombardiranja 1943. Uz tu poštu, telegraf i telefon do 1941. nalazila se autobusna stanica, odakle je autobus zvan "Tapred" d.d. polazio prema Sušaku, Plasima, Otočcu, Vrhovinama, Brinju i Josipdolu. Nakon rata pošta se nalazila u kući Zimpermann na Velikoj placi, odakle je 1950. ponovno preselila u kuću Mladineo uz Velika vrata, a 1970. u novoizgrađene prostore na Obali kralja Zvonimira.

- izbrano povjereništvo od 9. članovah koje bi gradsku blagajnu, arhivu i druge općinske predmete primati imalo.

U Senju 5. veljače 1872.

VI. zapisnik

U Senju 6. veljače 1872.

VII. zapisnik

U Senju 8. veljače 1872.

VIII. zapisnik

Glede poprave vodovoda¹⁰ kod Sv. Križa odredi veće 3 svoja člana naime gosp. Carinu, Ivu Krajača, Franju Vrhovca kano povjerenstvo koje ima na licu mjesta sa jednim veštakom izviditi manjak i veću prijaviti za moći čim skorije manjke popraviti.

U Senju 9. veljače 1872.

IX. zapisnik

"... gospodin Krajač predstavi zastupstvu da se za vinski ured za istu cijenu od godišnjih 120 fr. unajmi u kući Volpijivoj čitav kat i doda da grad ništa više troška nema i da u toj kući u istom katu ravnatelj vinskog ureda gosp. Babić da bi imao svoj stan i da bi lakše nadzirat mogao poslovanje svog osoblja." "Gosp. zastupnik Vuić predstavi da bi trebalo pobrinuti se za senjski drvored¹¹ osobito sada da bi već vreme bilo da se stabla poriču.

Gosp. zastupnik Gjurković predloži da u obće, za uzdržanje, polepšanje i ostale potreboće u drvoredu se izabere jedan odbor od 3 člana, kojemu bi bila nadležnost brinuti se za drvored. Nadalje predloži gosp. zastupnik gradski

¹⁰ Ovdje se spominje gradski vodovod, koji je bio oštećen negdje oko crkve sv. Križa u Senjskoj dragi, a koji je mogao biti izgrađen negdje krajem 18. i poč 19. st. prema projektu voj. ing. K. Zettela. U tom vremenu ali izgleda ne baš na sredini trga Cilnica, stajala je starija fontana, koju je oko 1845. rekonstruirao major K. Knežić. Čini mi se da od te stare fontane potječu one četiri velike kamene robusne "barokne" glave, ranije slavine, u koje su naknadno montirane vodovodne cijevi, česme na Travici, Širokoj Kuntradi, Dvorcu i Artu. Sve te četiri glave teško su oštećene i treba ih zbog restauracije izvaditi iz ležišta te zamijeniti nekim sličnim brončanim izljevima. Oko 1892. stari vodovod postao je neuporabiv pa je izgrađen novi s velikim rezervoarom nasuprot groblju sv. Vida. Taj je vodovod nakon II. svjetskog rata također renoviran i zadovoljava potrebe manjeg dijela grada, dok se veći dio grada danas koristi vodom iz novog vodovoda Hrmatine. Budući da ni taj vodovod ne zadovoljava potrebe sprema se još jedna njegova rekonstrukcija. Ovom prilikom moramo istaknuti da usprkos našim nastojanjima do danas nismo mogli ustvrditi i evidentirati ostatke vodovoda antičke Senje. Možda ga nije ni bilo što je malo vjerojatno s obzirom na dokaze postojanja terma, te značenje i veličinu antičke Senje.

¹¹ Kroz zapisnik vidi se potreba za uređenjem drvoreda koji je još oko 1845. zasadio K. Knežić. Šetalište je sve do iza II. svj. rata uredno s podkresanim krošnjama i postavljenim klupama za odmor šetača. Senjski građani nazivaju ga Alej. Danas je ono posve zapušteno, drveće je ostarjelo, s puno isušenih grana i panjeva. Ogradni zidovi vrtova oštećeni su i unakaženi betonskim dodacima. Osim toga, danas kada Alejom jure automobili nekadašnje ugodno šetalište postalo je opasnim za šetače i odmor.

Gjurković da bi se preporučilo lesariju i drva za gorivo ne vozit kroz grad na more,¹² jere da se kroz tu buduć da su ulice tesne ne samo kakovu nesriću pogaženja dogoditi može nego da se kuće na koje prolazeći vozovi udaraju oštjetuju i da gradski tarac veoma trpi, nego neka bi se naredilo da pomenuti vozovi starom cestom priko Njivica¹³ na more se voze."

U Senju 14. veljače 1872.	X. zapisnik
U Senju 19. veljače 1872.	XI. zapisnik
U Senju 20. veljače 1872.	XII. zapisnik
U Senju 22. veljače 1872.	XIII. zapisnik
U Senju 24. veljače 1872.	XIV. zapisnik
U Senju 27. veljače 1872.	XV. zapisnik
U Senju 28. veljače 1872.	XVI. zapisnik
U Senju 29. veljače 1872.	XVII. zapisnik
U Senju 2. ožujka 1872.	XVIII. zapisnik

"... nadalje predloži gosp. načelnik da se gradske pandure uvježba kano vatrogasce te da s vremenom budući bi oni u toj struci bili izučeni, bi se u Senju

¹² Nekako u to vrijeme došlo je do prvoga poznatog popločenja grada Senja pločama (tzv. sivog škrljjevca) koje su iz Trsta brodovima dopremane u Senj, te položene kroz sve važnije senjske ulice i trgove. Tada je moralo doći do niveliranja razine grada pa su tada morala biti preuređena vrata podrumskih i prizemnih prostorija mnogih kuća. Tom prilikom uništeno je dosta starih pragova, dovratnika-nadvratnika, skladnih portala srednjovjekovnih kuća.

U to vrijeme još nije bila uređena Stara cesta za nove potrebe trgovine i prometa. Izgleda da je i dalje neko vrijeme sva drvena građa dopremana kroz Velika vrata, preko Cilnice, ulicom Potok i kroz Morska vrata na obalu, gdje se deponirala i ukrcavala na brodove, pri čemu su kola teretom (katkada dugim gredama i trupcima) udarala i zapinjala o uglove kuća. Zbog toga, a i drugih komunalnih razloga, predlaže se poglavarstvu da se za promet kola uredi Stara cesta, što je i provedeno. Naime, to je bilo moguće jer su tih godina porušena tzv. Morska vrata, samostan s crkvom sv. Nikole, zatim tzv. Mala gradska vrata s dijelom bedema između zgrade današnje gimnazije i kuće Tićak, te dijelovi tzv. Carskih magazina. Svakako među prvim radovima popločeno je staro napušteno korito Senjskog potoka, pa je tako grad dobio svoju glavnu ulicu, koja je postala promenadom i mjestom gdje su se Senjani okupljali i uz otvorene kavane i gostionice odmarali te međusobno komunicirali.

¹³ Današnja garažna zgrada Autotransa, poznatija kao "Lav", zapravo je stari magazin, uz koji je s istočne strane uz Staru cestu u predjelu Njivica oko 1850. izgrađena "Sokolana". Njivice su naziv za stare senjske vrtove, vinograde i voćnjake, predio Varoš, nasuprot kuli Lipici i gradskom bedemu.

moglo ustrojiti vatrogasno društvo.¹⁴ Ovaj predlog odgodi zastupstvo do konstituiranja gradskog magistrata."

U Senju 6. ožujka 1872.

XIX. zapisnik

"... gospodin načelnik predstavi molbi Vinka Filičića za uzajmiti mjesto tovarište broj III. na Njivicam za godišnjih 25. for

.... o imenovanju gradskih činovnikah

.... za gradskog kapetana većinom glasova izabran bi g. Jakov Rupčić

.... za velikog bilježnika većinom glasova imenovan je g. Lavoslav Vukelić¹⁵ a kapetan da mora položiti vojnički karakter.

Za podbilježnika zastupstvo većinom glasova izabere g. Ivana Thiana uz platju koju je do sada imao izričito bez stanarine. Za prvog kancelista imenovan je g. Josip Vidović. Za drugog pisara g. Mate Domazetović. Za prvog gradskog liječnika da se izpiše nanovo natječaj. Za drugog gradskog liječnika zastupstvo imenuje gosp. Gjoku Stojanovića. Za primalju ovoga grada zastupstvo izabra gosp. Frančisku Vukelić, za nadpandura, pandura itd.

U Senju 9. ožujka 1872.

XX. zapisnik

"Gosp. načelnik predloži da se potrebite naredbe ustanove kako će se grad ubuduće čistiti budući da dosadašnji ugovor poduzetnikom koncem ovoga mjeseca prestaje.

Zastupstvo odluči da se ugovor istim poduzetnikom za tri mjeseca produglji.

Gosp. načelnik predstavi ako hoće zastupstvo dozvoliti potporu za putne troškove onim domobrancem, koji siromašni budu pozvati na vježbanje u Zagreb ..."

¹⁴ Tijekom čitave prošlosti sve do 1931. nemamo podataka o djelovanju nekoga vatrogasnog društva u Senju. To je malo čudno s obzirom na poznatu senjsku buru, koja je često uz ljudski nemar bila uzrokom velikih požara, te u takvim prilikama, a bez vodovoda i protupožarne organizacije, nije bilo moguće uspješno intervenirati i suprotstaviti se stihiji koja je uništavala čitave dijelove grada. Možda je odatle i naziv Gorica za sjeveroistočni gornji dio grada. Tek 1932. grad Senj dobio je svoje vatrogasno društvo. Prema podacima iz zapisnika (1872.) gradsko poglavarstvo raspravljalo je i predložilo da se za zaštitu od požara osposobe gradski panduri, što je vjerojatno i izvršeno. Ovdje se radi o redarima koji su trebali biti zapovjedni kadar, a koji bi organizirali gašenje požara i zaštitu ljudskih života i imovine građana.

¹⁵ Lavoslav Vukelić, hrvatski pjesnik, rodio se u Kosinju 20. 3. 1840. Pučku školu i gimnaziju završio je u Senju, studij prava te tzv. upravni tečaj za Krajinu u Beču. Kao austrijski časnik i pristav Vukelić je služio u Osijeku, Zagrebu, Bruvnu, Lovincu, Gospiću i Otočcu. Slaba zdravlja, umro je mlad 26. 3. 1879. Pisao je pjesme i crtice uglavnom iz krajiškog života, bavio se i prevodilaštvom. Zbog spomenutih zdravstvenih problema nije mogao doći u Senj i preuzeti dosta visoku i odgovornu dužnost velikog bilježnika grada Senja (vidi *Znameniti Hrvati*, 1925. str. 284.-285.)

U Senju 13. ožujka 18872.

XXI. zapisnik

"... Gosp. načelnik predstavi da bi se morao porušeni zid uz magazin Banjanin n'Artu popraviti. Zastupstvo pristaje uz predlog g. Ivana Krajacza, da se popravak istoga zida uzduž torenta i mosta do veslarah Pavlu Skiljanu povieri i dozvoli trošak od 24 for. i zamoli gosp. Ivana Krajacz da nadzire ovaj popravak.

G. zastupnik Vrhovec predloži da se na mostu kod Velikih vrata ogradi ono mjesto među mostom i kasarnom.¹⁶

Zastupstvo odluči da se ono mjesto gredami osigura.

G. načelnik predstavi da bi se stara cesta popraviti morala ..."

U Senju 16. ožujka 1872.

XXII. zapisnik

U Senju 20. ožujka 1872.

XXIII. zapisnik

U Senju 27. ožujka 1872.

XXIV. zapisnik

U Senju 1. travnja 1872.

XXV. zapisnik

"... Gospodin načelnik otvori sjednicu i pročita dopis vladinog povjerenika u pogledu prelaza grada civilnoj vladi ... Na predlog gospodina Pankovića da se koliko moguće svečano ovaj za poviesticu najznamenitiji čin prelaza grada pod civilnu upravu svetkuje.

Zastupstvo zaključči da se bakljadom, glazbom, rasvjetljenjem grada 2. travnja na večer, 3eg pako pri činom predaje paljenjem mužarah poslie sjednice s cerkvenom svečanosti ..."

U Senju 4. travnja 1872.

XXVI. zapisnik

"... Na predlog gosp. gradskog vijećnika Pankovića da bi se za uspomenu glede predaje grada Senja u civilnu upravu jedna medalja koja imala bi imat na jednoj strani gerb gradski i okolo "slob. kraljevski i slob. lučki grad Senj"¹⁷ a na

¹⁶ U staro doba jedna od gradskih vrata nalazila su se u bedemu sa zapadne strane Kaštela, uz kulu Filip. Prilazni put vodio je preko nekog zida-nasipa pa preko mosta i niz korito Potoka, a pred Filip kulom preko mosta ulazilo bi se u grad na tzv. Velika vrata. Čini mi se da ni jedan od ova dva mosta nije bio zidan, već su vjerojatno bili drveni. Između mosta (do Travnice) i Kaštela vjerojatno je bio nizak zid Torenta pa je poglavarstvo naložilo da se on nadogradi, tj. zaštiti gredama. Ne znamo kad je sagrađen današnji betonski most na Kolanu, ali sudeći prema svemu, to je bilo između dva rata. Taj most i danas dobro služi svojoj namjeni. U ovoj prigodi moramo konstatirati da je čitav Kaštel zajedno s okolišem (posebno stara čuvena česma s kamenicom za napajanje stoke na Travnici) posve zapušten, što ne služi na čast gradskoj upravi.

¹⁷ Franjo Karress (Kares) zagrebački je medaljer o kojemu se malo zna. Ne znamo gdje je i kada rođen, a umro je 1889. u Zagrebu. U zapisniku poglavarstva zapisano je Karas, a to se ime ne

drugoj strani u sriedi 3. travnja 1872., okolo "gradu sretno povratjen ustav" ... nadalje predloži da se jedan spomenik na marini kad se funtana pregradi nastavi za osobiti spomen ovog dana 3. travnja 1872. gradu povratčanih pravah.

... Nadalje predlaže prošnju (molbu) Martina Gregovića u kojoj prosi da bi mu se za pribavljanje jednog konja kojeg on za čišćenje ovog grada nužno treba iz ovdašnje gradske blagajne, 50 for. posudilo uz povratak u roku od 3 meseca.

... Dalje za gerb gradski kako ima biti na ondašnjoj poglavarnici. Zastupstvo odluči da ima nosit gradski gerb i napis "poglavarstvo kralj. slobodnog grada Senja".

Izviše predloži gosp. načelnik da bi u ondašnjem drvoredu ondi nahodeći se šetališni putevi uredili ...

... Na predlog gosp. gradskog vjećnika Rafe Krajac¹⁸ da mesta gdi lesna (drvena) građa putove zatvara da ima do 24 sata ispraznjena biti, a osobito pako na onom mestu pred voltom tako nazvanog Karinovog magazina..."

U Senju 6. travnja 1872.

XXVII. zapisnik

U Senju 10. travnja 1872.

XXVIII. zapisnik

"... čita se okružnica v. k. zemaljske vlade, stigavši tamo od ministarstva komunikacija u tergovackom i obrtničkom interesu u pogled železničkih prugah¹⁹ u našoj krunovini... koji prijedlog da se rješi na idućoj sjednici ...

može vezati s imenom velikoga hrvatskog slikara V. Karasa (o medalji dr. Ivo Mirnik, Senjska medalja iz 1872. god., *Senjski zbornik*, 15, 1988., str. 135.). Ovdje nam je napomenuti da se na medalji ne nalazi stari grb grada Senja. Ovdje je u središtu medalje tzv. sv. Jura - odnosno vitez koji u desnici drži žezlo, a u ljevici zastavu s likom Majke Božje - patrona Hungariae, što je potpuna simbolika Ugarske. Grb grada Senja od starine predstavlja lik sveca-viteza sv. Jurja na konju u trenutku kada ubija zmaja. Stoga se ovaj grb ne bi trebao predložiti. Na temelju teksta u zapisniku da se u čast proslave proglašenja Senja slobodnim gradom postavi jedan spomenik na "marini", suditi nam je da se to treba postaviti na obali. Ta zamisao ostvarena je tek 1876. Tada je na vrhu fontane na obali postavljena brončana figura malog ribara koji podiže ruke, drži osti na koje je nabodena riba. Ne znamo tko je autor ove skulpture ribara, koja je oko 1937. bezrazložno i glupo dozvolom ondašnjeg poglavarstva demontirana, a kameni dijelovi bačeni u more ispred Klaunice. Skulptura ribara stradala je 1943. za vrijeme bombardiranja i rušenja gradskog zatvora, u kojem je bila pohranjena. Toga malog ribara Senjani su zvali "Jura", ne znamo zašto. Vjerojatno je to asocijacija na senjskog klesara Juru Španića, koji se u karnevalskim prigodama ("govori Jura") obraćao s fontane pučanstvu. Senjani i dandanas tuguju za fontanom s ribarom, ali ništa ne poduzimaju da bi se ona obnovila i postavila negdje drugdje na obali, npr. ispred kuće Posedarić.

¹⁸ Rafael Tome Krajač rodio se u Senju oko 1816. a umro je 1885. Rafael je poznati senjski veletrgovac. Oženio se Senjkinjom Jelenom Ferlan (1820.-1894.). Osnivač je i utemeljitelj druge grane roda Krajača te je za života u groblju sv. Vida sagradio posebnu skladnu obiteljsku grobnicu-kapelu roda Rafaela Krajača.

¹⁹ Izgradnji željezničkih pruga i spoja grada Senja (te Hrvatskog primorja) iz pravca Siska, Karlovca - Bihaća preko Oštarija, Plasa, Vratnika Senjani su davali poticaja i poduzimali sve

Na predlog gosp. načelnika ako ima ostatak dosadašnja platja Ante Milinović za natezanje gradskog sata. Zastupstvo odluči da mu se i u napred kano i dosad platja daje. Nadalje učini predlog zbog sgrade školske koja se u zlu stanju nahodi - zastupstvo odluči da bi gosp. načelnik jedan odbor opredelio, koji bi u predmetu potrebna izradio, na to naredi gosp. načelnik sljedeću gospodu: Josipa Akurta, Ivana Krajac, Vinka Kriškovića, Frana Vrhovca i Miku Vinsky ..."

U Senju 11. travnja 1872.

XXIX. zapisnik

"... Gosp. pl. Vinko Vranjani²⁰ kano gradski vijećnik predloži da bi se za poljepšanje grada jedan odbor sastavio koji u tom smislu vladal i sjevladal bude. Dalje predloži gosp. načelnik da bi se ovdašnjoj glazbi²¹ za on svetčani dan 2.

moćne mjere da se to ostvari od 1829. Ali grad Senj i siromašno Podgorje, sjeverozapadna Lika i Gacka s Modrušem nisu imali sreće u svojim, u mnogo slučajeva opravdanim, zahtjevima. Dapače, i krajiške vlasti često su ih poticale, a onda ih zavaravale, sve u interesu austro-ugarskog kapitala i hegemonističke politike. Iz tih senjskih kombinacija isključujemo željezničku prugu Oštarije - Vrhovine - Gospić - Split jer je to posebna problematika. Ta lička pruga realizirana je tek oko 1925., i to velikim zalaganjem ondašnjeg ministra prometa dr. Ivana Krajača (Senjanina), ali i zbog potreba da Srbija i dalje nastavi izgrađivati željezničke pruge kroz Srbiju, Makedoniju i Crnu Goru, i to ponajviše oduzetim kapitalom iz Hrvatske. Tijekom svih 155 godina Senjani i stanovnici Like zanašali su se da će biti udovoljeno njihovim opravdanim zahtjevima, što je i vidljivo iz dosta sačuvanih zahtjeva koji su redovito tiskani, od kojih su najvažniji: prof. ing. V. Hlavinka, Željezničke veze sa Senjom, 1927., Senjsko-bihačka željeznica, Senj 1899., Stjepan Savitz Nossan, Stogodišnjica, Franz Vaniček, Promemorie Zenger, 1862., Isti, Usporednica ... Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske i prema projektnoj dokumentaciji još 1941. započela je intenzivna izgradnja željezničke pruge od Plasa prema Senju, te moderne ali i strateške ceste od Senja preko Sv. Jurja, Oltara za Krasno i Otočac, ali nažalost talijanska okupacija ovih krajeva i same ratne prilike odgodile su realizaciju ove akcije, koja je prvi put imala sve uvjete da se ostvari. To je bila posljednja realna mogućnost i nada za izgradnju željezničke pruge i moderne ceste prema Senju i dijelu siromašnoga Hrvatskoga primorja.

²⁰ Vranjani su znamenita hrvatska trgovačka, brodovlasnička obitelj podrijetlom iz Staroga grada na otoku Hvaru. Oko 1809., povlačeći se ispred Francuza, Vranjani su doselili u Senj. Obitelj se dijeli te jedna grana odlazi u Rijeku, a druga u Karlovac i Zagreb. Kao i ostali senjski građani, Vranjani su se isticali u Ilirskom preporodu, a zatim su s biskupom M. Ožegovićem djelovali na osnutku senjske gimnazije, gradske čitaonice i knjižnice, gradske glazbe i društva kazališnih amatera, te posebno pomagali rad društva za potporu siromašnih. Od tih Vranjanija u gradskom poglavarstvu 1872. djeluje Ivan, koji nosi titulu plemeniti. Na toj sjednici Ivan V. predlaže da se osnuje društvo za poljepšanje grada. Tada je imenovan odbor: Vinko pl. Vranjani, Izidor Vuić, Vinko Krišković, Juraj pl. Domazetović, Jerman Barac, Frane pl. Karina i Josip Venzel. Za predsjednika je imenovan Juraj pl. Domazetović. Od tada je to društvo bilo veoma aktivno i mnogo pridonijelo poljepšanju grada i okolice, uređenju njegovih ulica i trgova, proširenju vodovodne mreže i kanalizacije, pošumljivanju Nehaja i Arta, izgledu drvoreda Aleja; ali nažalost, iz neznanja i uvjerenja u opravdanost zahvata, oko 1874. srušeni su pavlinski samostan i crkva sv. Nikole, obližnja gradska Morska vrata s dijelom bedema, i tzv. Mala vrata.

²¹ Prema raspoloživim spoznajama gradska glazba u Senju osnovana je početkom 1842. nastojanjem i troškovima dr. Bože Klemenčića i Jurja Ivana Vranjanija. Od tada pa do danas

travnja t. g. u kojem ona mnogo truda za sviranjem doprinijela jest jedna remuneracija od 30 f. od ovogradske blagajne podjelila."

U Senju 17. travnja 1872.

XXX. zapisnik

"... Gosp. načelnik predloži da bi se svetlje jedna na Hollubovu kuću, a druga na sgradju artillerie²² van grada na Njivicam postavile, kčemu zastupstvo privoli, a načelnik ovo za uređenje već postojećemu odboru za polepšanje grada pripusta ...

... Gosp. Ivan Krajac predlaže da bi se i za više dobitja prostorine, baterija u Sv. Ambrozu²³ izravnat i to sputom javne ličbe.

Gosp. načelnik predloži da bi se bunar na velikoj placii Cilnici zatvoriti dao,²⁴ zastupstvo zadovoljava.

Gosp. Vučić predlaže da bi se mjesto ovog bunara onaj na Travici otvoriti i osnažiti dao,²⁵ u istog pumpa postavila i uznjega korita od kamena za pranje

Društvo uspješno djeluje i pridonosi kulturnom i glazbenom napretku grada Senja i šire okolice (vidi povijesni pregled A. Glavičić, *Iz prošlosti gradske glazbe, Riječka revija*, 3-4, 1962., str. 75-80.).

²² Ne zna se kada je na Staroj cesti nasuprot kuli Lipici sagrađena veća jednokatna zgrada (vojarna) za potrebe senjskog artiljerijskog garnizona, topovskih baterija Sv. Marija Art i Sv. Ambroz. Baterije kao fortifikacija bile su uređene na prostoru parka Art od Vukasovićeve mosta obalom do pod crkvu sv. Marije, a druga podno crkve sv. Ambroza sa sjeverne strane grada i luke. Obadviije su flankinom vatrom iz 24 teška topa štatile luku i grad od napada s mora. Oko 1856. razvojem artiljerije i austro-ugarske mornarice, senjske su baterije rasformirane, a topovi su ugrađeni u obalu kao kolone za privez brodova. Tadašnja zgrada topnika i skladište topova napušteni su i tek su oko 1896. zgrade poslužile za privremeni smještaj tada osnovane tvornice duhana. Iza 1925. stara vojarna služila je za potrebe Sokola, i odatle naziv Sokolana. U ratu je zgrada oštećena, a nakon 1946. obnovljena je za potrebe stanovanja.

²³ Na početku parka Art s južne strane Vukasovićeve mosta izgrađena je prije 1785. topovska baterija sv. Marija Art, kompletirana s 10-15 teških topova postavljenih flankirno prema luci i pučini. Ta vojna utvrda napušta se nakon 1856., postupno naspava i uređuje kao park. Još neko vrijeme do potkraj 19. st. prostor Arta služi kao vojno vježbalište.

²⁴ Prije izgradnje fontane Cilnica, na Velikoj placii od davnine su se nalazila dva bunara u kojima se skupljala podzemna, malo bočata voda. Izgleda da je jedan od dva bunara zatrpan, a drugi pokriven pločom s istočne strane fontane. Na drugim pozicijama donjeg dijela grada Senja usavrđio sam oko osam sličnih starih bunara, od kojih su dva još vidljiva i nažalost nepoznata Senjanima, i to jedan na vrhu ulice Potok u kraju "Jakićino", i drugi na kraju jedne slijepe uličice na Križu. Isto takva četiri javna bunara, samo veća i dublja, nalaze se južno od Travice: jedan pred ulazom u dječji vrtić, drugi u vrtu časnih sestara, treći zatrpan na mjestu rukometnog igrališta s južne strane osnovne škole, i četvrti u Krajačevu vrtu do Torenta. Voda iz tih bunara bila je neznatno bočata, ali valjana za piće ljudi i životinja, te pranje rublja osobito u vrijeme velikih suša.

²⁵ S južne strane Kaštelea uz vrtove i raskrižje putova prema Sv. Jurju - Podgorju i lijevo prema Staroj cesti nalazilo se više bunara s bočatom vodom, iskopanih dosta duboko u sedimentu pijeska i zemlje, naplavine senjskog potoka. Od kraja 18. i tijekom 19. st. stari se bunari ne upotrebljavaju pa su danas zapušteni i izvan uporabe. Bunar na Travici odmah s jugoistočne strane

rublja načinit pustila,²⁶ što bi velika narednost gradskoj žitelji bila i predlaže dalje da bi se s ovom jedno povjerenstvo izaslalo ..."

U Senju 29. travnja 1872.

XXXI. zapisnik

"... Glede povećanja i bolje dotacije gimnazije, da će visoka zemaljska vlada na to obzir uzeti, kada bude od strane grad. zastupstva posebna predstavka podnešena, te zato pozivlje zastupstvo odnosno školski odbor izabrati, za da dotični potanko predlog sastavi, što se takodjer na ustrojenje nautičke i trgovačke škole proteže.

U predmetu željeznice će visoka vlada sve svoje sile upotriebiti da taj slavni sud svoje želje postigne, te i za to morati će poseban odbor (imenovat), pošto imade već trasak i budući je jurve jednom društvu koncesia radi pruge od Liča do Senja podieljena. No ipak pošto pruga iz Ogulina kroz Lič nebi u sadašnji okolnosti više odgovarala potrebama ove trgovine mora se taj predmet ex novo u pretresanju uzeti.

Radi trgovačke komore pozivlje gosp. vladin povjerenik da odnosni odbor izabere i da će taj predmet riešen biti ...

Priduljenje i dokončanje lučkih jurve započelih građevinah već je shodno određena ...

... da treba takodjer provideti za poboljšanje poštarskih komunikacijah²⁷ i poštarske službe po moru i po kopnu kao radi ustrojenja kr. poštarskog ureda u Senju ..."

U Senju 30. travnja 1872.

XXXII. zapisnik

Kaštela u dokumentnima se rano spominje. Mislimo da je na tome mjestu tek oko 1872. izgrađena današnja kamenica, a poviše je postavljena velika kamena glava iz koje je u mlazu istjecala voda. Na toj su se česmi sve do 1960. znali napajati konji i volovi, te druga domaća stoka kirijaša iz Like, Bosne. Na toj česmi (bunaru) Senjkinje su prale rublje, i to u posebnim koritima koja u zapisniku navodi gradonačelnik Jovanović.

²⁶ U starije doba, oko 1785. a prije izgradnje najsjevernijeg dijela Carskih magazina i Ožegovičeve biskupije, te izgradnje Vukasovićeve ceste prema Novom Vinodolskom i Rijeci, uz morske hridi bilo je više manjih izvora ponornica koji su otjecali u more, a to su vrele-ponori voda iz zaleđa Krivog Puta - Francikovca. Za sušnih dana, posebno kada još nije bio izgrađen gradski vodovod, Senjkinje su ovamo dolazile prati i sušiti robu na hridima. Budući da je u to doba došlo do izgradnje luke, odbornik Vučić predlaže da se na Travici izrade korita i postavi pumpa.

²⁷ Gdje se nalazila stara poštanska zgrada i kako je bila organizirana poštanska služba između Senja i okolnih mjesta, ne znamo jer je taj dio senjske prošlosti ostao neistražen. Najstarija zgrada u kojoj se u prizemlju nalazila pošta, po svjedočanstvu prof. P. Tijana, je ona stara kuća koja je stajala na uglu Preradovićeve ulice i Široke kuntrade, prizemlje kuće obitelji Vollbracht, srušene 1943. za vrijeme bombardiranja. U toj je dakle kući bio smješten prvi poznati senjski telegraf, koji se spominje u zapisniku.

U Senju 3. svibnja 1872.

XXXIII. zapisnik

"... Zatim se čitaju imena što su potpisana na molbi upravljenoj na gradsko zastupstvo, da se nebi pravili za začastne građane oni koji nemaju dovoljno zasluga za ovaj grad ...

... Zatim predloži načelnik da se izabere odbor za izradjivanje predloga glede trgovačke komore²⁸ našto g. Panković predloži da bi se imao taj iz vanjskih članovah osobito trgovacah sastojati, a usmeljuje se predložiti i to od zastupstva gosp. Vranzyany, Bontić, Vuić, Vrhovac, Baracz, Venzel, Krišković, a od vanjskih g. Polić, Cikota, Matković, Pekić, Vlahović, Tausani i Luster ... Zatim se čitaju spisi što ih povjerenstvo za izvidjanje vjažbalištah i ostatih za vojnu posadu potreboćah podnese na ovo zastupstvo ...

II. Glede mesta za pucanje ustuplja im se ono koje je prije u tu svrhu služilo, nu stom primedbom da se stavi občinstvu svaki put kada će se pucati do znanja, ili malim barjakom ili drugim kakovim znakom.

III. Za vježbanje dopušta im se mjesto pred pravoslavnoj crkvi i izvan grada, gdje bi im bilo prikladno u svako doba, a što se velikog trga tiče ne može im se pod nipošto dopustiti zato, što bi vježbanje činilo smetnje i zapričavalo bi komunikaciju po gradu ...²⁹

Poslije toga se čita molbenica Dr. Stojanovića gradskog liečnika, koji traži tromjesečni predujam na 20 mjeseci odplaćivanja. Primi se ..."

²⁸ Godine 1872. senjsko poglavarstvo otposlalo je molbu na Hrvatski sabor da se u Senju ustroji trgovačka obrtnička komora, a u namjeri da spomenuto tijelo može regulirati svaki razvitak prometa, trgovine, pomorstva, te ostala trgovačka i privredna pitanja grada Senja i šire okolice. Nekoliko godina kasnije uz dosta poteškoća i neprimjereno protivljenje riječke županije osnovana je 1876. Senjska trgovačko-obrtnička komora. Izabran je odbor na čelu s Izidorom Vuićem, senjskim trgovcem, te privremenim tajnikom u osobi Josipa Gržanića. Zbog poznate neprijateljske velikosrpske politike Senjska trgovačko-obrtnička komora prestaje djelovati 1924. (vidi M. Despot, Nekoliko podataka o postanku i radu Trgovačko-obrtničke komore u Senju, *Senjski zbornik*, 1, 1965., str. 225.-232.). Prof. P. Tijan u svom *Vodiču po Senju*, 1931., na str. 73., navodi da "1931. u Senju postoji Komorski ured zagrebačke Komore za trgovinu, obrt i industriju i da je u Senju još 1850. god. osnovana samostalna trgovačko-obrtnička komora koja je ustrojena 15. travnja 1869. god." Prema tome, Senjska trgovačko-obrtnička komora ubraja se među najstarije komore u Hrvatskoj.

²⁹ Od sredine 18. st. gotovo je prestala svaka tursko-mletačka opasnost za Senj, pa se izvan zidina počinje razvijati predgrađe i podižu se tada osobito potrebna skladišta-magazini za raznu robu koja se vozila ili odvozila iz Senja brodovima i kolima. Grad se sve više otvara prema moru, stoga se ruše stare zidine i kule i nastoji se što prije i jednostavnije doći do operativne obale. Tada dolazi do prvog popločenja grada, a dogovorom između civilnih i vojnih vlasti, trg Cilnica prestaje služiti kao vježbalište senjskog garnizona, koji od sada izvodi vježbe na prostoru Arta gdje su još stajale napuštene utvrde baterije Sv. Marija Art.

Senj 6. svibnja 1872.

XXXIV. zapisnik

"... I. Načelnik predloži zastupstvu od ovdje bavećeg se vojničkog povjerenstva spis, u kojem se na sl. zastupstvo stavlja pitanje hoćeli i kada će dati popraviti plivaonicu³⁰ i hoće li se to kupalište dati na porabu vojnicima? Načelnik obrazlaže da bi to bilo isto korisno za grad, misli da bi se djeca i ostala svjetina mogla tamo, budući je to mjesto zato upravo najprikladnije, kupati, a i poduku u plivanju primati. Stoga predloži da se plivaonica dade još ovoga mjeseca popraviti, te da se dozvoli, da 20 momakah ovdje ležeće posade može podučavanja u plivanju svakim danom primati i da njihovi učitelji podučavaju u plivanju ovdašnje stanovništvo...

II. Vježbalište, t. j. Cilnica misli načelnik, da bi im se pod uvjetom kao takovo dani, jer misli da je upravo taj trg tako važan za vježbanje vojnika ... G. Barili protivi se tomu, veleći da ima prikladnijih mjesta za vježbanje ...

III. Čita se dopis Eberle-a koji stavlja na ovo poglavarstvo pitanje od kojih ovisi podignuće duhanske tvornice³¹ ovdje

IV. Gradjanski odbor podnaša svoje izvješće radi popravka zdenca "Travica" ..."

U Senju 5. lipnja 1872

XXXV. zapisnik

U Senju 12. lipnja 1872.

XXXVI. zapisnik

"... III. Molba Jakova Pražka brzojavnoga činovnika za obćinarsko pravo ...

V. Povjerenstvo za iznašašće nove školske zgrade predlaže da se u tu svrhu uzme kuća g. Brkovića.³² Zastupnik Krajacz veli da bi i on bio prvi za to da se škola premesti u drugu sgradu ... za sada škola ne premešće.

³⁰ Negdje prije 1872. sa zapadne strane Arta, u zavjetrini je bila uređena tzv. "plivaonica", prvo gradsko kupalište, kojim su se od tada služili građani i vojska. Oko 1890. počinju nasipavanja i poravnane predjela Art na kojem se uređuju staze, podižu se ograde i sadi drveće. Istodobno nastavlja se uređivati kupalište, koje je 1924. u cijelosti uređeno. Oko 1925. kupalište je dijelom prošireno, ali je kasnije u cijelosti zbog nemara zapušteno, pa su 1992. srušene stare kabine i uređene veće ravne površine sunčališta.

³¹ Još 1872. Senjani su poduzeli sve mjere i traže da se u Senju osnuje tvornica duhana. Tek 1896. u staroj vojarni na Staroj cesti otvorena je tvornica duhana. Ta zgrada nije zadovoljavala razvoj i proces rada pa je u blizini s južne strane ceste 1899. izgrađena nova moderna zgrada, a posao u tvornici našao je veći broj ženske radne snage, pretežno iz Senja i šire okolice. Za vrijeme rata (1943.) tvornica je teško oštećena, a u njezinim prostorima 1952. je osnovana Tvornica trikotaže i konfekcije "Neda".

³² Kada je 1785. car Josip II. ukinuo pavlinski red, iz Senja odlaze pavlini. U napuštenom samostanu škola nastavlja s radom. Godine 1874. gradsko poglavarstvo donosi odluku da se poruše samostan i crkva sv. Nikole, spomenici iz sredine 14. stoljeća. Kao zamjena za porušenu školu na zapadnoj strani grada, uz Carske magazine i porušena Mala vrata, do starog magistrata izgrađena je nova zgrada pučke škole, danas zgrada senjske gimnazije. Za vrijeme rata 1943. škola je teško

VI. Molba vjeroučitelja Bosnića koji moli za podučavanje vjeronauka na ovdašnjoj glavnoj i trivijalnoj djevojačkoj učioni malu nagradu ... Molba se zabacuje ...

XII. Načelnik misli da bi radi čistoće bilo potrebno da se kupi kakovo mjesto, gdje bi se moglo sagraditi potrebno stajalište za konje, a nužno je to zbog zdravlja i radi smeta što uvijek na ulici stoji ...

XIV... kako da se na pivo udari namet podnaša svoje izvješće zastupstvu, veli da se u svem portroši 3.000 barilah piva i da se vladi predloži na potvrdu ... Zastupnik Gjurković misli da bi se na domaće pivo³³ manji namet udario."

Senj 19. lipnja 1872.

XXXVII. zapisnik

"... II. Nadalje razlaže načelnik kako je za grad potreban mjernik koji bi uredio gradnje i nužne popravke ovoga grada. G. Krajac Ive predlaže da bi najbolje bilo da se to povjeri čovjeku domaćemu, komu je već grad poznat, a misli da je takav mjernik Hecky, komu da se piše ...

IV. Karafs koji ima izraditi uspomenice na spomen prelaza grada Senja u civilnu upravu, traži predum od 60 fn ... molba za predum se zabacuje, a da će mu se svota pogodjena odmah poslije izradjenja isplatiti.

V. Načelnik kaže da se kreveti i posteljina u bolnici gradskoj³⁴ nalaze u vrlo hrdjavom stanju i predlaže da se nabave novi...

X. Načelnik predloži da se za škropljenje cestah³⁵ nabave potrebite sprave ..."

oštećena, obnovljena je tek oko 1947., i tada u njoj paralelno rade gimnazija i pučka škola. Oko 1975. izgrađena je u Aleju nova zgrada osnovne škole.

³³ Tvornicu (ako se tako može nazvati) za proizvodnju piva sredinom 19. st. podigao je na Staroj cesti veletrgovac J. Barac. Još donedavna stajale su u staroj pivovari bivše zgrade "Lav" veliki zidani bazeni - spremišta za proizvodnju piva. Nakon proizvodnje pivo je moralo odstajati, a za to su izgrađena dva posebna velika spremišta ukopana u brdu na posjedu Barca, danas u posjedu obitelji V. Antića. Ta stara spremišta u kojima se čuvalo pivo i danas postoje, a dijelom su oštećena izgradnjom zaobilaznice - ceste koja prolazi Kolan i skreće poviše vrtova obitelji Antić dalje prema Kavi na magistralu. Iz zapisnika gradskog poglavarstva vidi se da je proizvodnja, pa i potrošnja piva u Senju sve veća. To je bilo razlogom gradskom poglavarstvu da poveća porezne dažbine na potrošnju novog pića, koje je sve više osvajalo tržišta. Da bi grad povećao proizvodnju piva predlaže se poglavarstvu da za domaće (senjsko) pivo ne povećava porezne stope.

³⁴ Gdje su se sve tijekom senjske prošlosti nalazile bolnice-hospiciji, nemamo vijesti, dapače ne znamo kako je ta služba funkcionirala. Prema sjećanju pok. Karla Mladinea stara se gradska bolnica (kraj 19./20. st.) nalazila u njihovoj kući uz bedem tik do Velikih vrata. Odatve je bolnica preselila na Staru cestu, u vrtove gdje je danas Dom zdravlja i kuća Filipović (Stari špital - uboška kuća). Tek 1937. za bana Perovića i gradonačelnika prof. V. Rivosekija izgrađena je bolnica, današnji Dom zdravlja. Uz staru zgradu izgrađena je oko 1987. nova zgrada za potrebe ambulantne službe i kancelarije. Za vrijeme rata stradala je stara ubožnica i bolnica, koje više nisu obnovljene.

³⁵ Još prije rata i neko vrijeme kasnije za polijevanje i čišćenje ulica bila su uređena zaprežna

Senj 26. lipnja 1872.

XXXVIII. zapisnik

"... I. Ravnateljstvo gradske daće pita na koji način ima postupati sa groždjem? Ima li se na domaće i strano groždje jednaka daća udarati? ..."

X. Radi fontane buduć je vode nestalo zaključio zastupstvo jednogalsno, da se Barcu naloži, da iz šterne dade ljudem nositi vode, ako se uzprotivi, da mu se zakrati voda ..."

Senj 3. srpnja 1872.

XXXIX. zapisnik

"... II. Visoka vlada dopisom savjetuje ovaj municipium da se učiteljem i ravnajućem učitelju g. Brletiću povisi platja ..."

Senj 17. srpnja 1872.

XXXX. zapisnik

"... 6. Pročitana bi molba stanujućih na takozvani "mali vrati"³⁶ da se čim prije na mestu gdje je stajala kuća g. Ive Barca voda izvede, podkrepljuju svoju molbu stime - da je već pod prijašnjim magistratom dozvoljeno, ali da nije još izvedeno i da su dotični u to ime jednu svotu platili. Zastupnik Gjurković izjavi da je smjestjenje ote vode veoma potrebito, ne samo glede požara, ako bi se dogodio nego i glede zimi stanovnika ovog predjela, pred 10 godina naumilo se na piacu na kojoj je stajala Barčeva kuća napeljati vodu ..."

10. Načelnik upita zastupstvo koliko da plati za hvat zemljišta Josip Giordano koji je tražio 200 "obćinskih zemljišta kod tzv. tvornica meda" (medarije) ..."

11. Načelnik javlja da bi se stube kod Rutove kuće³⁷ morale načiniti. Zastupstvo dozvoli.

kola koja su vukli konji i na kojima je bila postavljena velika drvena bačva kapaciteta vode do 2 m³. Na dnu bačve pozadi se nalazila pipa i sitnica kroz koju bi u sitnim mlazevima špricala voda. Na taj su se način polijevale ulice kako bi se osvježile i dijelom očistile te ublažile vrućine. Poslije II. svjetskog rata članovi senjskog DVD-a izradili su od više starih automobila auto-cisternu, koja je služila za gašenje požara. Na izljev se dodavala posebna šprica kojom su se uspješnije redovito ljeti polijevale senjske ulice. Sada kada Senj ima vode u izobilju i kada postoji nekoliko vatrogasnih vozila, zaboravilo se na ovaj način polijevanja i čišćenja grada.

³⁶ Na prostoru Malih vrata nalazila se još nakon 1860. kuća senjskog trgovca E. Barca, koja je izgorjela u požaru. Oko 1862. građani s prostora Malih vrata tražili su od gradskih vlasti da im se tu negdje na trgu uredi javna česma. God. 1872. gradsko vijeće predlaže da se udovolji molbi građana i uredi česma, ali toj molbi građana udovoljeno je tek 1882. Zasnih dvadesetak godina česma je stajala zapuštena, a obnovljena je 1994. pri popločavanju ulica na prostoru Malih vrata.

³⁷ Rutova kuća morala se nalaziti na mjestu današnje gimnazije, a kamene stepenice od Ferajne do Magazina uređene su negdje oko 1872., paralelno sa završetkom izgradnje pučke škole. U to vrijeme navodno su porušena Mala gradska vrata i dio bedema uz njih. Teren na sjevernoj strani škole dosta je strm, te su se zato izgradile stube, koje su nalagale nivelaciju terena oko bivših Malih vrata i pročelja zgrade Ferajna.

12. Isto tako upita načelnik zastupstvo ako dozvoljava da se na bujici u sv. Ambrosu načini svod jere se ondje mora spraviti mjesto gdje je stajala baterija ...

14. Budući je g. gradski fizik Dr. Klemenčić³⁸ koji je za naš grad mnogo zasluga stekao od visoke zemalj. vlade mirovinu dobio a oće još za službu podpuno sposoban je, predlažem budući nije mjesto prvog gradskog liječnika popunjeno da se pomenutog Dr. Klemenčića kano prvog gradskog fizika sa godišnjom nagradom od 400 fn. namjesti ... Zastupstvo pristane ...

17. Zastupnik Ivan Krajac predlaže da se pećina³⁹ kod biskupije to jest med rivom i med magazinom erarijskim gdje se solane nalaze putem licitacije sruši jere da ota pećina prolaz prieči. Zastupstvo pristane ...

18. Zastupnik Ivan Krajac predlaže da se kod tzv. rondella do brklje zid povuče koji bi branio da prilikom provala oblaka nebi voda iz potoka u grad došla i kako smo već jedanput iskusili gradu veliku štetu učinila. Načelnik veli da je taj zid veoma potrebit ...

19. Zastupnik Frane Vrhovac reče da imademo nekoliko osoba u našem gradu koje radi siromaštva nisu kadre sebi potrebitu opravu pribavit i tako poderani i napol goli po gradu hode i javnoj ćudorednosti na štetu služe, predlaže da se ote vrsti osoba ako Senju spadaju prime u kuću siromašku, a koji u ovu obćinu nepadaju da se odstrane. Za kuću siromašku predstavlja Lorenca Josipa i Vicka Antića, a za odstranjenje Mandu Perpić. Zastupstvo odobri.

20. Načelnik predstavlja da bi se potrebiti popravki kod fontane u sv. Križu preuzeli, jerbo da je to najvažnije glede vodovoda ..."

Senj, dne 24. srpnja 1872.

XXXXI. zapisnik

"... 6. Načelnik javlja zastupstvu da će se dne 26. i 27. o. m. u gradskoj muškoj i ženskoj školi izpiti održavati ... i da se izvrstnim učenicam nagrade djele ...

³⁸ Dr. Božidar Klemenčić rodio se 30. prosinca 1807. u Senju, gdje polazi pučku školu i gimnaziju. Medicinu studira u Beču, gdje je oko 1834. obranio disertaciju pa biva promoviran u gradskog fizika. U Senju se 1836. oženio Agnezom pl. Vranizani. U vrijeme burne 1848. B. Klemenčić je zapovjednik hrvatske narodne garde u Senju. S biskupom M. Ožegovićem i Vranizanjem aktivan je u osnivanju senjske narodne čitaonice, gradske glazbe, a zatim amaterskog kazališta. G. 1872. odlazi u zasluženu mirovinu, ali je zbog potrebe zdravstvene zaštite građana i stanovnika okolice i dalje obnašao dužnost prvoga gradskog fizika. Umro je 28. kolovoza 1877. i pokopan je u groblju sv. Vida u Senju, pozadi kuće gradskog grobara, uz grobove prijatelja Vinka Vranizanja Dobrinovića i Franje Fröhlicha, c. kr. nadliječnika (1813.-1893.).

³⁹ Prema našim spoznajama uz more podno nove zgrade Ožegovićeve biskupije, iz mora su stršile oštre hridi, koje su pri uređenju luke uklonjene, a čitav teren iznivaliran kao operativna obala i cesta koja je uz nove "magazine" vodila do središta luke i grada.

7. Pročitan bi zapisnik dražbeni za voltanje bujice kod baterije sv. Ambrosa ... ali koje da se kamenje od baterije upotriebiti ima ...

11. Zastupnik Rafe Krajacz prestavlja da se kod ovogradske poglavarnice pram biškupije ulica otvori ...

13. Zastupnik Gjurković veli da su gradske ulice ne u zlom nego u najgorem stanju, zato predlaže da se taracanje⁴⁰ grada odmah preduzme. Zastupstvo primi predlog ..."

U Senju 21. srpnja 1872.

XXXXII. zapisnik

"... Zatim su čitane predstavlke na visoki sabor i to:

da se dozvoli gradjenje železnice u Senj

da se gradu Senju povrati nekadašnji njegov teritorium

da se u Senju podigne mornarska škola. Prima se ...

3. U predmetu taracanja grada zaključeno je: da se zasad izabere jedan odbor od pet licah, koji će se u tom dogovoriti i veštaka predložiti ...

12. G. načelnik javlja zastupstvu da će se dne. 3. kolovoza kralj. ugarski ministar financija Kerkapolj sa zapovijedajućim generalom Molinarijem⁴¹ u svom putu u Senj stignuti, uslijed čega zaključeno da ih zastupstvo ima pozdraviti pak da se gradu svetčano lice dati i gradska muzika da svirati ima.

13. Predlog načelnika da se obustavi daljnja vožnja drvah i gradje kroz grad iz obzirah redarstvenih i radi sigurnosti života ... jer je gradska cesta oko grada jurve gotova ..."

⁴⁰ Pri arheološkim istraživanjima unutar i izvan gradskih zidina te izvođenju ostalih radova oko kanalizacije, vodovoda, izgradnje kuća, električne rasvjete, nismo nigdje mogli evidentirati tragove bilo kakva popločenja grada ili barem prostora oko važnijih objekata. Također ističemo da nigdje do sada nismo ustanovili tragove kakve stare kanalizacije ili vodovoda. Dapače, u čitavom gradu, sve negdje do 1872. uvelike su se upotrebljavale "septičke jame". Tek 1872. gradska uprava raspravlja i donosi odluku da se pristupi postupnom popločenju grada i uređenju kanalizacije i to pločama od sivog pješčenjaka. Ploče su oko 1870. brodovima dovožene iz Trsta u Senj i polagane s mnogo vještine na senjske ulice i trgovce. Popločenja grada sivim pločama čini nam se da je u cijelosti uspjelo. To što se danas izvodi kao popločenje nema nikakve praktične ni estetske vrijednosti i trajnosti s obzirom na to da je Senj grad spomenik.

⁴¹ Antun barun Mollynary, podmaršal austrijske vojske i zapovijedajući general Vojne krajine, rodio se 1820. u Titelju u Bačkoj, u krajiškoj časničkoj obitelji. Već 1848. Mollynary je unaprijeđen u čin majora. Kao zapovjednik vojske u Hrvatskoj i šef krajiške vlade Mollynary je umnogome utjecao na gospodarski i svaki drugi napredak Krajine, Like i Primorja. Istakao se u izgradnji crkava, župnih stanova, škola, cesta, luka, vodovoda, cisterni itd. Uz ostalo njegovom je zaslugom izgrađena cesta od Sv. Jurja do Karlobaga. Uz navedeno projektirao je i željezničku prugu od Karlovca, preko Ogulina, Plaškog na Žutu Lokvu, odakle jedan krak vodi lijevo prema Otočcu, Gospiću i dalje, a desno za Senj. Posjet Senju i okolici nekih državnih odličnika, te ministra financija Kerkapolja i A. Mollynarya (posljednjeg generala Vojne krajine) bila je za Senj i čitavu Krajinu od velike gospodarske koristi.

U Senju 7. kolovoza 1872.

XXXXIII. zapisnik

U Senju 14. kolovoza 1872.

XXXXIV. zapisnik

"... III. Izvješće što ga podnaša i izradi pododbor za kanaliziranje i taracanje grada se osim malih promjenah prima ..."

Senj 21. kolovoza 1872.

XXXXV. zapisnik

"... IV. Načelnik predlaže da se utemelji gradska štedionica i zalagaonica,⁴² navadajući da će to biti velika blagodan za grad ... prihvaća se ..."

Senj 28. kolovoza 1872.

XXXXVI. zapisnik

"... I. Načelnik predlaže da bi bilo najbolje taracati cijeli grad brusnjačom, izjavljuje se proti taracanja gornjega grada s čvrstim kamenom, s toga, što je taj kamen vrlo puzav, što upravo ovuda malo kola prolaze, te nije nuždan tako čvrst kamen. Zaključeno bude da se cijeli grad taraca modrom brusnjačom ..."

Senj 18. rujna 1872.

XXXXVII. zapisnik

"... VIII. Dopis zemaljske vlade radi ustrojenja 4 razreda djevojačke učione se uzima na znanje, buduć pako grad sada neima sredstva kojima bi mogao ustrojiti na svoje troškove taj razred djevojačke učione, zaključiti zastupstvo zamoliti visoku vladu, da spomenuti razred uvede i tri ga godine kao i ostale škole na svoj trošak uzdržaje ..."

XI. Uspomenice na razvojačenje grada Senja imadu se obćinam, muzejom, zastupnikom, činovnikam gradskim besplatno porazdijeliti, preostale pako prodat će se po 1 fn ..."

XV. Kandelabri s kamenim piadestalom i lampom koju u tu svrhu odbor, koji je za to izabran predlaže, se odobravaju ..."

U Senju 9. listopada 1872.

XXXXVIII. zapisnik

"... II. Ovdašnji lučki ured javlja da je pomorska oblast voljna postaviti dvije lampe na morskom senjskom mostu i to jednu crvenu za koju bi davala gorivo samo pomorska oblast, a druge da bi obskrbljavao sam grad. Prima se ..."

III. Dražbeni zapisnik glede nabave kamenja za popločenje grada se prima ... 300+300+100 (m²) ..."

⁴² Na sjednici gradskog poglavarstva od 21. kolovoza načelnik J. Jovanović predlaže da se osnuje "gradska štedionica i zalagaonica", izražavajući uvjerenje da će to biti blagodan za grad Senj i osamostaljenje Senja kao slobodnog i kraljevskog grada. Grad Senj ulaže 10.000 forinti u utemeljenje štedionice. Uskoro su izrađena pravila štedionice, koja su poslana na ovjeru, a koja je uskoro izvršena.

U Senju 16. listopada 1872.

XXXXIX. zapisnik

"... II. Glavnica za utemeljenje štedionice s jamstvom od 10.000 f. se prima.

III. Čita se dopis vis. zemalj. vlade koja opetovano pozivlje poglavarstvo da u sporazumljenju sa gradskim zastupstvom utemelji četvrti razred djevojačke učione. Zaključeno bude da se raspiše natječaj za to mjesto ...

VII. List Jankovca mjernika se uvažuje u toliko, u koliko će grad š njim u pogadjanja glede plana za taracanje i kanaliziranje grada stupiti.

VIII. Za most kod sv. Vida, da se popraviti dade.

U Senju 23. listopada 1872.

L. zapisnik

"... II. Zastupstvo odobrava odijelo glasbenika onako, kako je to izabrani po glavnoj skupštini glasbenog zavoda odbor odredio ...

V. Dopis gradjevsnoga ureda u Otočcu glede osiguranja grada od poplave, prima se do znanja ..."

U Senju 30. listopada 1872.

LI. zapisnik

"... II. Za drvored ima se nabaviti 250 platanah ..."

Senj 6, studenog 1872.

LII zapisnik

"... I. Načelnik predlaže dostata pravila glasbenoga ovogradskog zavoda, odlučiše da ista jedan odbor pregleda i zastupstvo izvjestje podnese ..."

Zapisnik od 13. studenog 1872.

LIII. sednice

"... 4. brzojavni doglas zastupnika Ante Jurkovića da su pravila za podignutje gradske občinske štedionice na potvrdu jurve popraćena, primljen je radosno ..."

7. Načelnik priobćuje odgovor šumskog nadzornika⁴³ u Terstu u kojem opisuje i razlaže sposobnost različitih verstah stabljah za primorska šetališta

⁴³ Izvan gradskih zidina, osobito sa sjeverositočne strane Stare ceste i uzduž novog drvoreda Aleja, oko 1850. imućniji senjski građani počinju podizati svoje ljetnikovce i kuće za gospodarstvo i stanovanje. I tako je patricij Ivan vitez Vranicani sagradio za Senj veliki ljetnikovac s odgovarajućom cisternom i ukrasnim vrtom oko kuće. Kada je oko 1869. započela senjska ekonomska stagnacija, Vranicani odlaze iz Senja, pa uprava Vojne krajine otkupljuje kuću, u kojoj se od 1878. nalazi novoosnovani inspektorat za pošumljivanje krša, a nakon 1945. organizacija za pošumljivanje goleti. No oko 1965. zbog reformi šumarstva i drugih ekonomskih šumarskih ekspertiza, prestaje s radom. Inspektorat je gotovo uništen, a propali su rasadnici u Senju i u Senjskoj Dragi. Zgrada je nadograđena i uskoro pretvorena u stambeni objekt, koji je država olako prodala zatečenim stanarima. Šteta da Šumarija nije zgradu zadržala za potrebe Uprave Nacionalnog parka Velebit, svjetskog rezervata flore i faune.

naročito za senjsko podneblje. Zaključeno da se odmah nabavi 500 komada stablja, ter da se kod sv. Petra⁴⁴ radi aklimatiziranja uzgoji primarna plantaža.

8. ... Iz razloga da je pučanstvo onog kraja osobito u zimsko doba, kuda je velika bura i poledica posve tegobno i često posve nemoguće doći do vode na velikom tergu, bude zaključeno: da se voda odmah ima dovesti na novi terg pod kućom Filipa Ferlana ..."

Zapisnik od 20. studenoga 1872.

LIV. sednica

Zapisnik od 27. studenoga 1872.

LV. sednica

"... I. Čitana molbenica Josipa Geržanića financijskog koncipienta za mesto bilježnika. Na to bude poduzet izbor bilježnika sredstvom ceduljah.

Po predmetnom izboru dobiše Josip Geržanić između 16 za sebe 12 glasova ... i tako bude izabran velikom većinom glasovah za bilježnika Josip Geržanić..."

Zapisnik od 4. prosinca 1872.

LVI. sednice

"... Čitana je molbenica urara Milinovića, da se dade popraviti i očistiti gradska ura na cerkvenom tornju u koju sverhu da je potreban trošak od najmanje 40 for. Prihvaćeno ..."

Zapisnik LVII. sjednice gradskog zastupstva održane 28. prosinca 1872.

"... 2. Načelnik predstavi zastupstvu da je došao mjernik koji će načiniti osnovu za kanalizaciju i taracanje grada te da bi dobro bilo izabrat jedan odbor koji bi se tim mjernikom glede nagrade sporazumio"

Zapisnik sjednice gradskog zastupstva od 13. ožujka 1878.

"... pročitan je otpis Kr. hrv. slav. dalm. zem. vl. odjela za unutarnje posl. u Zgb. od 22. februara t. g. br. 168 kojim se osnova školske nove zgrade odobrava sa gledišta tehničkog i pedagogičkog ... nu svakako da će se prije izvađanja osnove isposlovati dozvola za potrebiti zajam.

U toj sjednici predsjedja načelnik Josip pl. Jovanović, gradski zastupnici:

⁴⁴ S istočne strane grada, između Stare ceste i Aleja (šetališta), nalazio se stari zapušteni vrt zvan "sveti Petar". Navodno, prema nekim senjskim povjesničarima ovdje su krčki, vinodolski i senjski knezovi Frankopani god. 1297. sagradili franjevački samostan i crkvu sv. Petra. Oko 1555. ostaci ovoga samostana i crkve razgrađeni su a materijal upotrijebljen za gradnju tvrđave Nehaj i možda samostana sv. Franje unutar gradskih zidina. Na tome mjestu krajem 18. i početkom 19. st. uređeno je gradsko groblje, o čemu svjedoče ostaci grobova koji se pronalaze pri građevinskim radovima. Zbog blizine grada, malo okolnih ljetnikovaca i premalenog prostora za groblje, a budući da su prestali pogrebi na Artu i u drugim senjskim crkvama, uređeno je oko 1840. novo gradsko groblje Sv. Vida, koje je i danas u upotrebi.

Barac Ivan, Biankini Vinko, Blažević Antun, Dujmović Nikola, Kranjčević Spiro, Krajač Ivan, Krišković Vinko, Pauković Vaso, Pekić Tomo, pl. Vranjazy Vinko, Vrhovac Franjo, Vuić Izidor. G. zamjenici: Tausani Joso, Stanišić Ivan, Pulić Božo, Piškulić Stjepan, Miletić Franjo, Giordano Josip.

Josip Geržanić veliki bilježnik izvjestitelj i perovođa."

Zapisnik od 24. ožujka 1879.

"... izbor nač. i podnač. prisutni presv. gosp. Ljudevit Raizner Kr. vel. župan županije riječke kao povjerenik zemalj. vlade u Zgb.

Nač. Josip pl. Jovanović 17 glasova.

Podnač. Božo Bach 13 glasova."

Sjednica 9. travnja 1879.

"Nač. Jovanović, podnač. Božo Bach, perovođa Josip Geržanić grad. vel. bilj.

čl. IV. Čita se otpis Kr. zem. financ. ravnateljstva u Zgb. od 22. pros. 1878. broj 48670 kojim se grad. općini senjskoj nuđa uz naplatu da kupi tvrđu "Nehaj" te da priopći cijenu, koju bi voljna bila dati.

Izvjestitelj predlaže neka grad kupi i ponudi 300 for. jer bi fin. ravn. moglo drugome prodati, a taj bi je mogao porušiti. Dodaje da je tvrđava vojnička zgrada. Nač. podupire taj predlog. Zaključeno većinom protiv dva glasa, da g. nač. ponudi najviše 300 for. za tvrđu "Nehaj" fin. ravn."

Sjednica 7. svibnja 1879.

"Eduard Škiljan stavlja ponudu za kanaliziranje i taracanje velike piae zvane Cilnica.

Zaključeno da odbor sastojeći se iz Ferlana Ivana, Mladinea Ivana, Kriškovića Vinka, Vlahovića Antona i Devčića Ante shodan predlog o kanalizaciji i taracanju Cilnice do prve sjednice učine."

Sjednica 21. svibnja 1879.

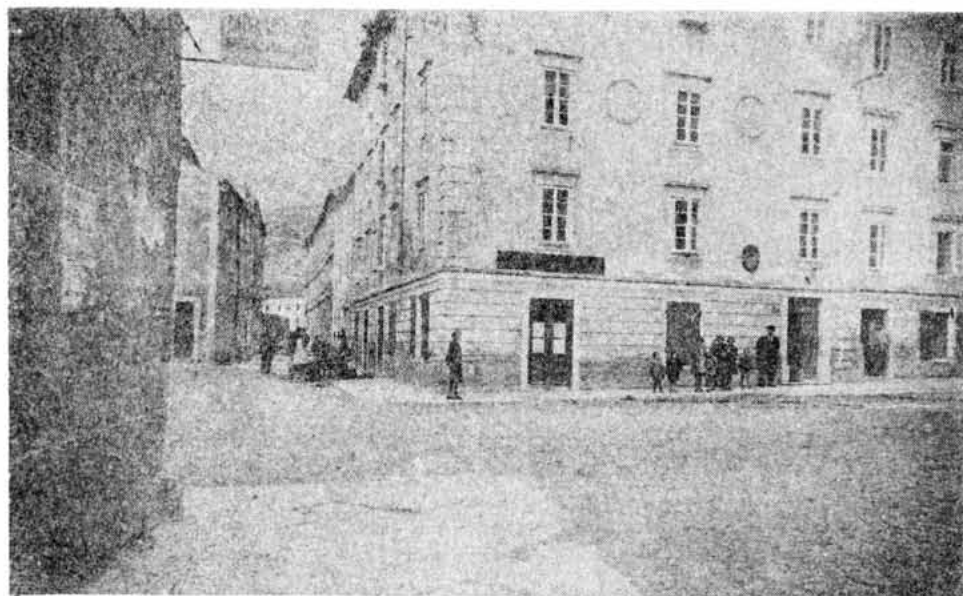
"Zaključeno sa 12 protiv 9 glasova, da se kanaliziranje Cilnice pod vlastitom upravom odmah izvede, taracanje uz jeftimbu, kameni stupovi pred kućama gdje jesu da ostanu na simetrički. Taracanje se odgađa ipak do prve sjednice, do koje imade grad. mjernik sastaviti troškovni proračun koliko bi iznašali troškovi za sami popravak zdenca na Cilnici ako na istom mjestu oстане - a koliko ako se isti zdenac u sredini Cilnice premjesti."

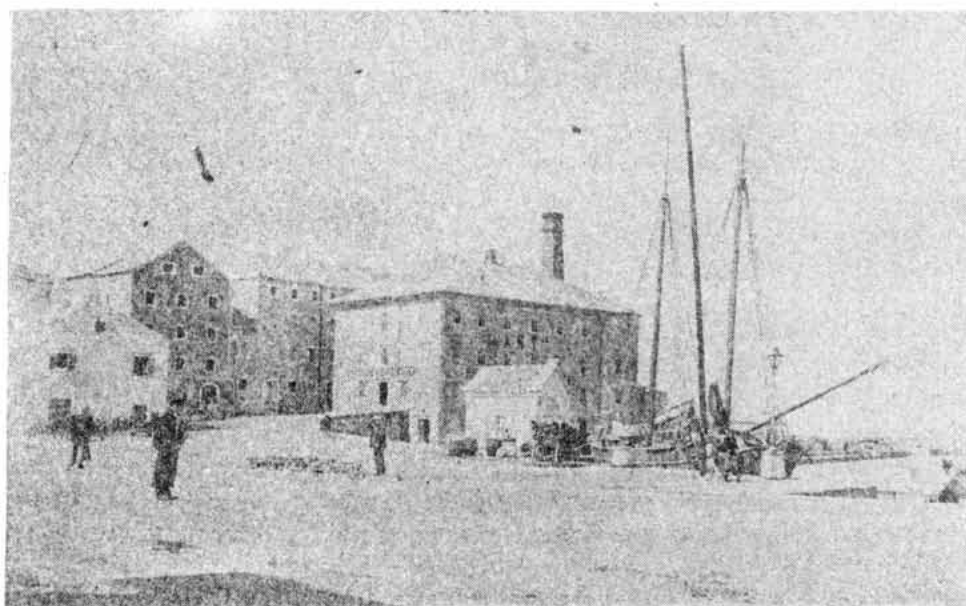
Sl. 1. Senj, Ulica Potok oko godine 1910.

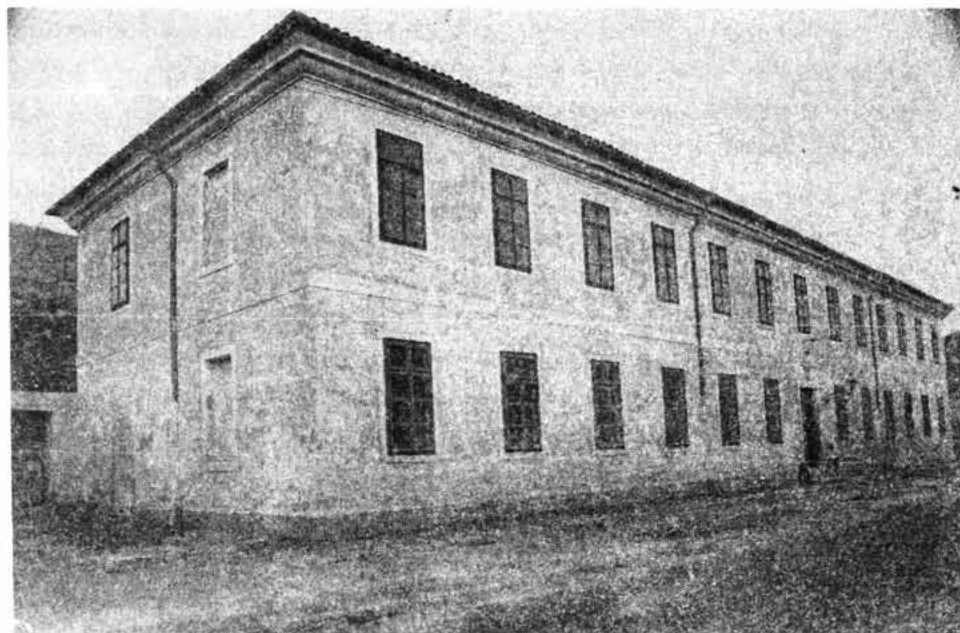
Sl. 2. Senj, Široka kuntrada oko godine 1935.

Sl. 3. Senj, Mala placa - kuća obitelji Bassani Sachi (kasnije Vranicani) oko godine 1930.

Sl. 4. Senj, Obala kralja Zvonimira - pogled na paromlin i skladišta (stanje oko godine 1925.)

Sl. 5. Senj, Sokolana na Staroj cesti (stanje oko godine 1925.)

Sl. 6. Senj, Zvonimirov trg (danas Trg Cilnica) na sajmeni dan oko godine 1925.

Sl. 7. Senj. Sv. Ambroz - Ožegovićeve Biskupski dvor oko godine 1935.

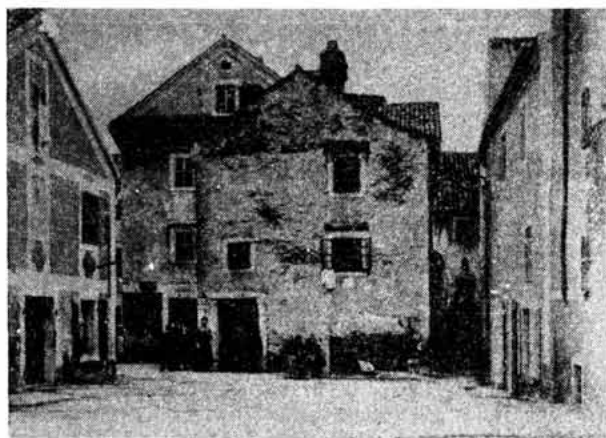
Sl. 8. Senj, Obala kralja Zvonimira - pogled na Podružnicu *Prve hrvatske štedionice*, fontanu s vodoskokom i stajalište autobusa poduzeća *Tapred d.d.*

Sjednica 11. lipnja 1879.

"Zaključuje se, da se nadzemni zdenac imade premjestiti (na Cilnici!) polag nacirta (t. j. da dođe simetrički u sredinu) - nadalje posao taracanja (Cilnice) i sagrađenje zdenca uz jeftimbu."

Sjednica 28. kolovoza 1879.

"Jednoglasno zaključeno da se odmah dadu ulice ona od Cikotove kuće do Bezjakove, pa slijeva ulica do kuće pok. Antonije Akurti potaracati."

Sl. 9. Senj, Trg Dvorac - stara kuća iz 15. st. (stanje oko godine 1925.)

Auszüge aus dem Protokoll der Stadtvertretung der freien königlichen Stadt Senj vom 21. Januar bis zum 12. Dezember 1872.

(I.-LVI. Sitzung)

Zusammenfassung

In diesem Artikel werden die Auszüge aus den ersten Protokollen der Senjer Stadtvertretung im Jahr 1872 dargestellt. Sie haben einen besonderen dokumentarischen Wert, weil sie uns die ersten Tage des Einrichtens und der administrativen Verwaltungsorganisation der freien königlichen Stadt Senj annähern. Aus den Protokollen lernen wir das Bedenken vieler verschiedener Personen kennen, die zu jener Zeit in dieser Stadt eine Rolle spielten. Ebenso lernen wir Wirtschaftsführung, Entwicklung der Gemeinde, Kultur, Schulwesen kennen, d. h. das allgemeine gesellschaftliche und wirtschaftliche Leben der Stadt Senj vor 122 Jahren.

Der Autor des Artikels brachte nur die interessanten Details hervor, die einige relevante Personen und wichtige Geschehnisse aus jener Zeit betreffen. Die Auslegung begleiten notwendige Notizen.